

EKONOMINĖ EKSPERTIZĖ

Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai, finansams, nuosavybei bei civilines bylas dėl turtinių ginčų iškyla klausimai, kuriems išspręsti reikia atlikti ekonominius tyrimus. Šiuos tyrimus atlieka teismo ekonominė ekspertizė. Ekonominės ekspertizės tyrimo sritis apima ekonominius santykius, susijusius su įmonių, valstybės (savivaldybių) ar gyventojų finansais, buhalterine apskaita, kreditavimo galimybėmis, darbo santykiais, kuriuose nustatomi norminių aktų ar sutartinių nuostatų pažeidimai, kyla ginčai. Ekspertizė tiria klausimus susijus su įmonių buhalterinės apskaitos tvarkymu, piniginių ir materialinių vertybių apskaita, piniginių fondų, valstybės, savivaldybių ir kitų biudžetų formavimu ir biudžetinių lėšų naudojimu, kredito įstaigų veikla, darbo santykiais. Nors ekonominės ekspertizės sprendžiamų klausimų ratas yra platus, tačiau formuluojant klausimus, reikėtų atsiminti apie ekspertų kompetencijos ribas.

Tad, ekonominė ekspertizė skiriama siekiant nustatyti turtinės žalos padarytos valstybei, įmonei (nepriklausomai nuo nuosavybės formos) ar asmeniui dydį, norminių aktų reikalavimų nesilaikymo faktus tvarkant apskaitą ir apskaičiuojant mokesčius, sudarant atskaitomybę.

Dažniausiai LTEC ekonominių ekspertizių skyriuje atliekamos ekspertizės baudžiamosiose (ikiteisminio tyrimo) bylose. Teismo ekonominė ekspertizė skiriama tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutaria, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti ar išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos buhalterijos, finansų ar ekonomikos mokslų specialios žinios. Lietuvos teismo ekspertizės centre gaunamų teismo ekonominių ekspertizių dažniausi pagrindai yra šie:

- Su specialisto išvada dėl ūkinės komercinės veiklos tyrimo nesutinka įtariamasis;
- Aplinkybėms išsiaiškinti nepakanka atlikto objektų tyrimo: specialistas neatsakė į tyrimo metu užduotus klausimus, yra prieštaravimų tarp specialisto išvadų, po objektų tyrimo buvo pateikti papildomi dokumentai, ar paaiškėjo papildomos aplinkybės, pasikeitė liudytojų parodymai;
- Ekspertizė reikalinga kaip įrodymas ūkiniuose (mokestiniuose) ginčiuose;
- Neatlikus ekspertizės nėra galimybės kitomis leistinomis proceso priemonėmis nustatyti padarytos žalos dydžio dėl sutartinių įsipareigojimų nevykdymo ar žalos dėl konkurencijos pažeidimų, pagal Konkurencijos tarybos nutarimus;
- Šalis civilinėje byloje prašo skirti ekspertizę kaip ginčo sprendimo ir pilno bei visapusiško bylos aplinkybių išaiškinimo būdą, byloje dalyvaujančių asmenų paaiškinimai yra priešaringi, esančių įrodymų nepakanka ginčui išspręsti;

- Bylose, kuriose jau buvo atlikta ekspertizė, iškilo naujų klausimų arba atsirado naujų duomenų ar dokumentų, kurie leidžia patikslinti ankstesnės ekspertizės sąlygines išvadas, ekspertizės aktas yra nepakankamai išsamus.

Teismo eksperto ekonomisto uždavinys - atsižvelgiant į bylos medžiagą, taikant specialiąsias žinias ir neperžengiant savo kompetencijos ribų padėti išspręsti ginčo ekonominius aspektus, nustatyti norminių aktų ar sutartinių nuostatų nesilaikymo atvejus, ekonominių santykių pažeidimus ar ginčus ir nurodyti iš to kylančias pasekmes.

Teismo ekspertizės dalykas yra faktiniai duomenys (faktai, aplinkybės), nustatomi remiantis specialiomis žiniomis ir ištirta bylos medžiaga. Ekonominė ekspertizė skiriama ir daroma siekiant išaiškinti aplinkybes ir faktus, kuriuos gali nustatyti tik ekspertas ekonomistas. Teismo ekonominės ekspertizės dalyką nulemia klausimai ir ekspertinio tyrimo objektai.

Ekonominė ekspertizė pagal sprendžiamus uždavinius skirstoma į tokias rūšis:

- apskaitos ir finansų ekspertizė;
- bankininkystės ekspertizė;
- darbo ekonomikos ekspertizė.

Apskaitos ir finansų ekspertizė nustato turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų apskaitos, materialinių vertybių ir piniginių lėšų pajamavimo ir nurašymo, pelno (nuostolio) apskaičiavimo ir paskirstymo, biudžeto lėšų naudojimo, fizinių ir juridinių asmenų tarpusavio atsiskaitymo operacijų pagrįstumą, materialinių vertybių ir piniginių lėšų trūkumą, perteklių, jų atsiradimo laikotarpį, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdus, mokesčių ir mokėjimų į biudžetus ir fondus ar finansinės atskaitomybės teisingumą, įmonės finansinę būklę ir veiklos ekonominius rodiklius, negautą naudą dėl sutartinių įsipareigojimų ir ūkinių bei finansinių operacijų nevykdymo, apskaitos ir kontrolės trūkumus.

Bankininkystės ekspertizė įvertina bankų ir kitų kredito įstaigų veiklos pagrįstumą, paskolų grupavimo ir ekonominių rodiklių apskaičiavimo pagrįstumą, apskaitos ir atskaitomybės bankuose ir kitose kredito įstaigose teisingumą.

Darbo ekonomikos ekspertizė nustato darbo užmokesčio ir kitų išmokų, susijusių su darbo santykiais, apskaičiavimo ir mokėjimo pagrįstumą.

Ekonominės ekspertizės tyrimo objektai yra apskaitos dokumentai ir apskaitos registrai bei atskaitomybės dokumentai, kurie patvirtina ūkinės, finansinės operacijos atlikimą arba susiję su šiomis operacijomis.

Teismas, skirdamas ekspertizę, paprastai pateikia bylos medžiagą ir civilinės bylos atveju įpareigoja šalis pateikti ekspertui reikiamus dokumentus, o baudžiamosios bylos atveju perduoda surinktą

medžiagą ar įpareigoja ikiteisminio tyrimo ar prokuratūros pareigūnus perduoti ekspertizės atlikimui reikalingus dokumentus. Ekspertas, susipažinęs su pateikta tyrimo medžiaga bei klausimais, sprendžia, ar jų pakanka tyrimui atlikti. Jeigu tyrimui pateiktų dokumentų nepakanka, ekspertas raštu prašo pateikti trūkstamus dokumentus. Tačiau, jei per 30 dienų negaunama papildomų dokumentų, tai tyrimas atliekamas pagal pateiktus dokumentus.

Pagal informacinę reikšmę tiriamuosius dokumentus galima suskirstyti į šias grupes:

- pirminiai dokumentai;
- suvestiniai dokumentai;
- atskaitomybė;
- norminiai dokumentai;
- faktinių patikrinimų medžiaga;
- kitų rūšių ekspertizių aktai;
- kita bylos medžiaga.

1. *Pirminiai dokumentai.* Tai apskaitos dokumentai, kuriuose fiksuojamos įvykusios ūkinės operacijos. Apskaitos dokumentai surašomi ūkinės operacijos ir ūkinio įvykio metu arba jiems pasibaigus. Ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai, kurie negali būti pagrįsti apskaitos dokumentais, pagrindžiami su jais susijusių ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių apskaitos dokumentais. Apskaitos dokumentas privalo turėti visus rekvizitus numatytus Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme (2001-11-06 Nr.IX-574). Kiti teisės aktai nustato papildomus dokumento rekvizitus.

2. *Suvestiniai dokumentai.* Tai apskaitos registrai. Apskaitos registruose ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių duomenys užregistruojami ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio dieną arba iškart po to, kai yra galimybė tai padaryti. Įrašai apskaitos registruose daromi tik pagal apskaitos dokumentus, turinčius visus įstatymo numatytus rekvizitus, išskyrus apskaitos dokumentus gautus iš užsienio subjektų. Apskaitos registrų formą, turinį ir skaičių nusistato pats ūkio subjektas pagal savo poreikius. Apskaitos registrai gali būti sudaromi rankiniu būdu arba techninėmis priemonėmis. Nuo 2016-01-01 viešojo sektoriaus subjektai ir ūkio subjektai, sudarydami apskaitos registrus techninėmis priemonėmis, vadovaujasi Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos parengta standartinės apskaitos duomenų rinkmenos technine specifikacija ir techniniais reikalavimais, pagal kuriuos vidaus ir išorės apskaitos dokumentų informacijos naudotojams apskaitos dokumentų duomenys būtų teikiami standartinėje apskaitos duomenų rinkmenoje.

3. *Atskaitomybės dokumentai.* Tai finansinės ataskaitos bei deklaracijos. Finansinės ataskaitos sudaromos pagal buhalterinių sąskaitų duomenis, Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo, Viešojo

sektorius atskaitomybės įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Finansinių ataskaitų rinkinį sudaro šios finansinės ataskaitos :

- balansas;
- pelno (nuostolio) ataskaita;
- pinigų srautų ataskaita;
- nuosavo kapitalo pokyčio ataskaita;
- aiškinamasis raštas.

Ūkio subjektas veiklos rezultatus deklaruoja pelno mokesčio ar gyventojų pajamų mokesčio deklaracijose. Įmonės – PVM mokėtojos kiekvieną mėnesį pateikia PVM deklaracijas. Mokesčių administratoriui teikiamos ir kitos mokesčių deklaracijos bei duomenys, reikalingi mokesčių apskaičiavimui.

Neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys neprivalo sudaryti finansinių ataskaitų rinkinio, tačiau jų pildomoje pelno mokesčio deklaracijoje nurodomi duomenys apie pajamas ir sąnaudas. Prie fizinio asmens atskaitomybės priskirtina gyventojų pajamų mokesčio deklaracija.

4. *Norminiai dokumentai.* Tai įmonių įstatai, registravimo pažymėjimai, įmonių stebėtojų tarybos ir valdybos nutarimai įvairiais komercinės-ūkinės veiklos klausimais, pareiginės instrukcijos, vadovų įsakymai ir potvarkiai, įvairių programų finansavimo dokumentai,

5. *Faktinių patikrinimų dokumentai.* Tai materialinių vertybių inventorizacijos aprašai, piniginių lėšų inventorizacijos aprašai ir kiti įvairūs faktinio patikrinimo aktai, kurių metu nustatomas faktinis kiekis vertybių, esančių įmonėje, nebaigtos gamybos likučiai. Šie dokumentai apibūdina faktinę padėtį įmonėje patikrinimo metu.

6. *Kitų ekspertizų rūšių aktai.* Jeigu byloje buvo atliktos rašysenos, dokumentų, informacinių technologijų ekspertizės, statybinės, prekinės ekspertizės, kurių išvados reikalingos atliekant ekonominę ekspertizę, tai šių ekspertizų aktai turi būti pateikti ekspertams ekonomistams.

7. *Kita bylos medžiaga.* Tai audito aktai su priedais, įvairūs paaiškinimai, apklausos, poėmio protokolai ir kt.

Ekspertiniam tyrimui turi būti pateikti dokumentai už nutartyje (užduotyje) nurodytą tiriamąjį laikotarpį, susegti į segtuvus chronologine ar sistetine tvarka. Pageidautina, kad tyrimui būtų pateikti dokumentų originalai. Jeigu tyrimui yra pateikiamos dokumentų kopijos, tai jos turi būti patvirtintos ir geros kokybės, tai yra, kad būtų galima perskaityti tekstą, skaičius ir visus dokumento rekvizitus. Be to, dokumentai tyrimui pateikiami pagal lydraštį, kuriame nurodoma, kokios įmonės, kokie dokumentai ir kiek lapų yra pateikiama tyrimui. Jeigu apskaita tvarkoma kompiuterizuotai, ekspertiniam tyrimui gali būti

pateikti ir kompiuterizuotos apskaitos duomenys, MS Excel formato apskaitos registrai (visos apskaitos programos leidžia sukauptus duomenis eksportuoti į Excel lenteles).

Ekonominė ekspertizė paprastai yra daroma tik po kitų ekspertizių, kurių išvadomis ji remiasi. Todėl, kai reikia daryti kriminalistines, informacinių technologijų, statybines, prekinės ar kitokias ekspertizes, jos skiriamos anksčiau arba vienu metu, jeigu jos atliekamos vienoje ekspertinėje įstaigoje. Be to, prieš skiriant ekonominę ekspertizę turi būti atliktas priešpriešinis dokumentų patikrinimas, jeigu to reikia pagal bylos medžiagą.

Ekspertinis tyrimas užtrunka ilgai, kartais net kelis mėnesius, o jo metu ir tyrėjui, ir ekspertui gali būti reikalingi tie patys dokumentai. Siekiant netrukdyti ikiteisminio tyrimo eigos, praktikuojama ekonomines ekspertizes skirti pagal atskirus epizodus, įmones ar metus. Tokia praktika pasiteisina, nes vienu metu gali dirbti lygiagrečiai ir ekspertas, ir tyrėjas pagal jau ištirtus atskirus epizodus.

Apskaitos ir finansų ekspertizė

Apskaitos ir finansų ekspertizė – tai ūkinių ir finansinių operacijų, atspindinčių apskaitoje ir atskaitomybėje, specializuotas tyrimas, siekiant nustatyti faktus, turinčius reikšmę bylai. Atliekant ekspertinį tyrimą yra nustatoma:

1. *Materialinių vertybių trūkumas (perteklius), jo atsiradimo laikotarpis, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdai, turtinės žalos dydis.* Sprendžiant šiuos uždavinius, svarbiausia yra nustatyti, ar yra materialinių vertybių trūkumas arba perteklius jų saugojimo vietoje. Trūkumai ir pertekliai atsiranda dėl įvairių priežasčių, juos nustatyti galima tik ištyrus materialinių vertybių judėjimą pagal apskaitos dokumentus per tam tikrą – inventorizacinį – laikotarpį. Tam, kad būtų galima atlikti ekspertinį tyrimą, būtina sąlyga, kad būtų atlikta materialinių vertybių inventorizacija laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Jeigu nėra tiriamojo laikotarpio pabaigos inventorizacijos aprašo, atlikti apskaitos ir finansų ekspertizės nėra galimybės. Jeigu nėra laikotarpio pradžios inventorizacijos aprašo, o laikotarpio pabaigos inventorizacinis aprašas yra, tai apskaitos ir finansų ekspertizę galima atlikti, tačiau jos išvada bus sąlyginė: ekspertas tyrimą atliks su sąlyga, kad materialinių vertybių faktinis likutis laikotarpio pradžioje buvo lygus dokumentiniam laikotarpio pradžios likučiui. Nustačius materialinių vertybių trūkumą (perteklių) neretai pasitaiko, kad tos pačios grupės materialinių vertybių yra ir trūkumas, ir perteklius. Tuomet, sutinkamai su inventorizacijos taisyklėmis, galima atlikti tokių materialinių vertybių tarpusavio užskaitymą. Ekspertas neretai pats gali atlikti tokius tarpusavio užskaitymus. Tačiau, kai tiriant ar nagrinėjant bylas, iškyla klausimas, ar konkrečios materialinės vertybės yra tos pačios grupės ar ne, arba į kokią tarą jos įpakuojamos, taip pat, kai dėl kitų aplinkybių ekspertas pats negali padaryti tokių

užskaitymų, turi būti skiriama prekinė ekspertizė, kuri duoda išvadą apie galimumą padengti esamą trūkumą pertekliumi. Remdamasis tokia išvada, ekspertas sprendžia klausimą apie materialinių vertybių trūkumą ir perteklių kiekį ir sumą.

Materialinių vertybių trūkumui (pertekliui) nustatyti ekspertizei turi būti pateikti šie inventorizacinio laikotarpio įmonės dokumentai:

- 1.1. didžioji knyga arba ūkinių operacijų registravimo žurnalas;
- 1.2. apskaitos registrai, kuriuose fiksuojamos materialinių vertybių pirkimo operacijos pagal apskaitos dokumentus, bei patys apskaitos dokumentai;
- 1.3. apskaitos registrai, kuriuose fiksuojamos materialinių vertybių pardavimo operacijos pagal apskaitos dokumentus bei patys apskaitos dokumentai;
- 1.4. materialinių vertybių apyvartos žiniaraščiai;
- 1.5. pagamintos produkcijos atkrovimo į sandėlį apskaitos dokumentai ir apskaitos registrai;
- 1.6. nusidėvėjimo apskaičiavimai;
- 1.7. sugedusių, indeksuotų, nukainuotų, prarastų ar likviduotų vertybių nurašymo aktai;
- 1.8. prekinės-piniginės apskaitos su apskaitos dokumentais;
- 1.9. statybos objektuose sunaudotų medžiagų aktai, patiekalams pagaminti sunaudotų maisto produktų aktai, gamybai sunaudotų medžiagų aktai, vidinio materialinių vertybių judėjimo važtaraščiai, materialiai atsakingų asmenų ataskaitos ir pan.;
- 1.10. medžiagų normos gamybos išlaidoms;
- 1.11. priešpriešinio patikrinimo duomenys (tiekėjų dokumentai parodantys patiektų vertybių atvaizdavimą tiekėjo buhalterijoje arba pirkėjų dokumentai, parodantys gautų vertybių pajamavimą pirkėjo buhalterinėje apskaitoje);
- 1.12. inventorizacijos aprašai (arba vertybių perdavimo-priėmimo aktai) tiriamojo laikotarpio pradžiai ir pabaigai;
- 1.13. inventorizacijos ir buhalterinių likučių sutikrinimo žiniaraštis;
- 1.14. natūralios netekties apskaičiavimai;
- 1.15. kita bylos medžiaga, kuri panaudojama ekspertizės atlikimo metu, bet nėra ekspertinio tyrimo objektu: audito ir patikrinimo aktai, turto vertintojų išvados; juodraštiniai užrašai arba neoficialios apskaitos dokumentai, į kuriuos reikia atsižvelgti atliekant tyrimą (jeigu ekspertizės paskyrimo nutartyje arba užduotyje yra nuorodos į juos); prekinės, techninės arba statybinės ekspertizės išvados; sprendimai dėl inventorizacijos rezultatų; materialiai atsakingų asmenų paaiškinimai, liudytojų apklausos protokolai ir pan.

Atliekant tyrimą šiuo klausimu yra nustatoma, kad materialinių vertybių trūkumas (perteklius) atsirado per tam tikrą inventorizacinį laikotarpį.

2. Piniginių lėšų trūkumas (perteklius), jo atsiradimo laikotarpis, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdai, turinės žalos dydis. Atliekant tyrimą šiuo klausimu yra nustatoma, ar per inventorizacinį laikotarpį yra piniginių lėšų trūkumas ar perteklius kasoje. Tam, kad būtų galima atlikti ekspertinį tyrimą, būtina sąlyga, kad būtų atlikta piniginių lėšų inventorizacija laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Jeigu nėra laikotarpio pabaigos inventorizacijos aprašo ar kasos priėmimo-perdavimo akto, tai apskaitos ir finansų ekspertizės atlikimas šiuo klausimu nėra galimas. Jeigu nėra laikotarpio pradžios inventorizacinio aprašo, tačiau yra laikotarpio pabaigos inventorizacinis aprašas, tai apskaitos ir finansų ekspertizė šiuo klausimu bus galima atlikti, tačiau jos išvada bus sąlyginė. Ekspertas tyrimą atliks su sąlyga, kad pinigų faktinis likutis laikotarpio pradžioje buvo lygus dokumentiniam laikotarpio pradžios likučiui. Jeigu iš bylos medžiagos matyti, kad reikia atlikti priešpriešinį patikrinimą dėl gautų į kasą pinigų ar rašysenos ekspertizę dėl asmeniui išmokėtos sumos, ar dokumentų ekspertizę dėl įrašų padarytų kasos ar išlaidų orderyje, tai priešpriešinis dokumentų patikrinimas ir rašysenos bei dokumentų ekspertizės turi būti atliktos iki paskiriant buhalterinę ekspertizę šiuo klausimu.

Piniginių lėšų trūkumui (pertekliui) nustatyti ekspertizei turi būti pateikti šie inventorizacinio laikotarpio įmonės dokumentai:

- 2.1. kasos inventorizacijos aprašai (arba kasos perdavimo-priėmimo aktai);
- 2.2. kasos knygos ir kasos dokumentai (pajamų ir išlaidų orderiai su pateisinamaisiais dokumentais: darbo užmokesčio išmokėjimo žiniaraščiai, pinigų priėmimo ir išmokėjimo kvitai, PVM sąskaitos-faktūros, atliktų darbų aktai, EKA kvitai);
- 2.3. čekių knygelės (esant reikalui iš banko paimti čekių kvitai);
- 2.4. kasos apyvartos žiniaraštis;
- 2.5. elektroninio kasos aparato (EKA) kasos žurnalas;
- 2.6. pinigų priėmimo ir/ar išmokėjimo kvitų blankų apskaitos knyga;
- 2.7. prekinės-piniginės apyskaitos su apskaitos dokumentais (PVM sąskaitos – faktūros, krovinio važtaraščiai, kvitai);
- 2.8. atskaitingų asmenų avanso apyskaitos su dokumentais ir atskaitingų asmenų atsiskaitymo žiniaraščiai;
- 2.9. banko sąskaitos išrašai, pinigų išėmimo iš sąskaitos dokumentai, pinigų įnešimo į sąskaitą dokumentai;

- 2.10. priešpriešinio patikrinimo duomenys (pirkėjų dokumentai parodantys sumokėtą grynais sumą ir tiekėjų dokumentai parodantys gautą sumą);
- 2.11. kitų rūšių ekspertizių aktai (rašysenos, dokumentų ekspertizės aktai), jeigu jos buvo atliktos.
- 2.12. kiti tyrimui reikšmingi dokumentai.

3. Materialinių vertybių pajamavimo ir nurašymo į išlaidas pagrindumas. Sprendžiant šį uždavinį, ekspertas nustato, ar užpajamuota tiek materialinių vertybių, kiek jų buvo gauta iš tiekėjų arba gamintojų, ir ar pagrįsti yra nurašymai į išlaidas. Materialinės vertybės yra nurašomos į išlaidas išsiunčiant jas pirkėjams, sunaudojus gaminant produkciją arba tenkinant kitus poreikius. Materialinių vertybių, sunaudotų gaminant produkciją, nurašymo į išlaidas pagrindumą apskaitos ir finansų ekspertizė nustato tik tais atvejais, kai žaliavos ir medžiagos nurašomos į gamybą pagal normas vienam produkcijos vienetui pagaminti. Jeigu reikia nustatyti, kiek turėjo būti sunaudota ir kokių medžiagų bei žaliavų vienam produkcijos vienetui pagaminti, būtina skirti technologinę ekspertizę. Jeigu tiriant bylą yra nustatoma, kad gaminant produkciją buvo nesilaikyta gamybos technologijos normų, statant pastatus nesilaikyta statybos normų, tai prieš skiriant apskaitos ir finansų ekspertizę, reikia atlikti technologines, statybines ar kitas ekspertizes, kurios turi išspręsti klausimus, kiek buvo sunaudota žaliavų ir medžiagų gaminant konkrečią produkciją, atliekant statybos darbus. Tuomet ekspertas, remdamasis pateiktomis jam kitų rūšių ekspertizių išvadomis, nustato, kiek nepagrįstai buvo nurašyta į išlaidas materialinių vertybių ir už kokią sumą.

Materialinių vertybių pajamavimo ir nurašymo pagrindumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 3.1. didžioji knyga arba ūkinių operacijų registravimo žurnalas;
- 3.2. pirkimų registras (pirkimų skolon žurnalas), kuriame fiksuojamos materialinių vertybių pirkimo operacijos pagal apskaitos dokumentus bei patys apskaitos dokumentai;
- 3.3. pardavimų registras (pardavimų skolon žurnalas), kuriame fiksuojamos materialinių vertybių pardavimo operacijos pagal apskaitos dokumentus bei patys apskaitos dokumentai;
- 3.4. materialinių vertybių pirkimo (įsigijimo) apskaitos dokumentai (sąskaitos, PVM sąskaitos-faktūros, važtaraščiai, aktai, sutartys ir kt.);
- 3.5. materialinių vertybių pardavimo (išlaidavimo) apskaitos dokumentai (sąskaitos, PVM sąskaitos-faktūros, važtaraščiai, aktai, sutartys ir kt.);
- 3.6. materialinių vertybių apyvartos žiniaraščiai;

- 3.7. pagamintos gatavos produkcijos atkrovimo į sandėlį apskaitos dokumentai ir apskaitos registrai;
- 3.8. pagamintos produkcijos atkrovimo iš sandėlio apskaitos dokumentai ir apskaitos registrai;
- 3.9. nusidėvėjimo apskaičiavimai;
- 3.10. sugedusių, nukainuotų, prarastų ar likviduotų vertybių nurašymo aktai;
- 3.11. prekinės-piniginės apyskaitos su apskaitos dokumentais;
- 3.12. statybos objektuose sunaudotų medžiagų aktai, patiekalams pagaminti sunaudotų maisto produktų aktai, sunaudotų medžiagų gamybai aktai, vidinio materialinių vertybių judėjimo važtaraščiai, materialiai atsakingų asmenų ataskaitos ir pan.;
- 3.13. medžiagų normos gamybos išlaidoms;
- 3.14. ilgalaikio turto ir atsargų apskaitos kortelės;
- 3.15. priešpriešinio patikrinimo duomenys (tiekėjų dokumentai parodantys patiektų vertybių atvaizdavimą tiekėjo buhalterijoje bei pirkėjų dokumentai, parodantys gautų vertybių pajamavimą pirkėjo apskaitoje);
- 3.16. natūralios netekties apskaičiavimai;
- 3.17. vertybių indeksavimo aktai;
- 3.18. kitų rūšių ekspertizių aktai (technologinė, statybinė ir pan.), jeigu jos buvo atliktos;
- 3.19. kiti tyrimui reikšmingi dokumentai.

4. Piniginių lėšų pajamavimo ir nurašymo į išlaidas pagrįstumas. Atliekant tyrimą šiuo klausimu yra nustatoma, kiek pinigų buvo gauta iš banko arba iš įvairių mokėtojų, ar jie teisingai buvo užpajamuoti kasoje. Sprendžiant nurašymo į išlaidas pagrįstumo klausimą nustatoma, ar teisingai pinigai buvo pervesti į kitų įmonių sąskaitas arba išduoti iš kasos atskaitingiems asmenims, išmokant darbo užmokestį, kitiems reikalams. Sprendžiant pinigų gavimo ar išmokėjimo iš kasos klausimą kai kada reikia remtis kitų rūšių ekspertizių išvadomis – rašysenos ekspertizės, kuri nustato, ar tas asmuo pasirašė pinigų išmokėjimo dokumente, ar dokumentų ekspertizės, kuri nustato, ar įrašai kasos dokumentuose nebuvo taisyti, jeigu buvo, tai koks yra pirminis įrašas. Be to, esant reikalui, prieš skiriant ekspertizę šiais klausimais, reikalinga atlikti priešpriešinį patikrinimą, kurio tikslas nustatyti, ar įrašai dokumento pirmame egzemplioriuje (orderyje) atitinka įrašą antrame egzemplioriuje (kvite).

Piniginių lėšų pajamavimo ir nurašymo pagrįstumui nustatyti ekspertizei pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 4.1. didžioji knyga arba ūkinių operacijų registravimo žurnalas;

4.2. kasos knygos ir kasos dokumentai (pajamų ir išlaidų orderiai su pateisinamaisiais dokumentais: darbo užmokesčio išmokėjimo žiniaraščiai, pinigų priėmimo ir išmokėjimo kvitai, PVM sąskaitos-faktūros, atliktų darbų aktai, EKA kvitai);

4.3. čekių knygelės (esant reikalui iš banko paimti čekių kvitai);

4.4. kasos apyvartos žiniaraštis;

4.5. elektroninio kasos aparato (EKA) kasos žurnalas;

4.6. pinigų priėmimo ir/ar išmokėjimo kvitų blankų apskaitos knyga;

4.7. prekinės-piniginės apyskaitos su apskaitos dokumentais (PVM sąskaitos-faktūros, krovinio važtaraščiai, kvitai);

4.8. atskaitingų asmenų avanso apyskaitos ir atskaitingų asmenų atsiskaitymo žiniaraščiai;

4.9. banko dokumentai, t.t. banko sąskaitos išrašai, atsiskaitymų banko kortelėmis ataskaitos, pinigų išėmimo iš sąskaitos dokumentai, pinigų įnešimo į sąskaitą dokumentai;

4.10. priešpriešinio patikrinimo duomenys (pirkėjų dokumentai parodantys sumokėtą grynais sumą, tiekėjų dokumentai parodantys grynų pinigų gavimą už patiektas prekes ar suteiktas paslaugas);

4.11. kitų rūšių ekspertizių aktai (rašysenos ekspertizės, dokumentų ekspertizės aktai), jeigu jos buvo atliktos.

5. Akcinio ir valstybinio kapitalo vertės apskaičiavimo pagrindumas. Veikiančių bendrovių akcinis kapitalas apskaičiuojamas akcijų skaičių padauginus iš akcijos nominalios vertės. Pagal akcijų nominalią vertę yra nustatoma investuotojui priklausanti bendrovės kapitalo dalis. Buhalterinėje apskaitoje akcinis kapitalas registruojamas visa pasirašyta jo nominalia verte ir atskirai kontrarinėje sąskaitoje nurodant neapmokėto akcinio kapitalo dalį. Jeigu akcijų emisijos kaina viršija jų nominaliąją vertę, tai susidaręs skirtumas pripažįstamas akcijų priedais, kurie registruojami atskiroje buhalterinėje sąskaitoje ir atspindi atskirame balanso straipsnyje „Akcijų priedai“. Tiriant kapitalo vertės apskaičiavimo pagrindumą ekspertas nustato:

- ar visos apmokėtos ir neapmokėtos akcijos parodytos buhalterinėje apskaitoje;
- ar teisingai ir pagrįstai balanse yra parodytas bendrovės akcinis kapitalas;
- ar turėjo būti konsoliduotame balanse parodyta įmonių akcijų vertė;
- kokia bendrovės akcinio kapitalo struktūra nurodytą dieną;
- ar atitinka balanse nurodyti akcinio kapitalo duomenys buhalterinės apskaitos duomenims;
- lėšų pajamavimo iš akcininkų už galutinį atsiskaitymą už akcijas, operacijos atvaizdavimo teisingumas buhalterinėje apskaitoje.

Jei bendrovėje yra sukauptas akcinis kapitalas, tai valstybinis kapitalas turi būti lygus įstatinio kapitalo ir akcinio kapitalo skirtumui. Dažnai pertvarkant valstybės ar savivaldybės įmonę į akcinę bendrovę ar uždarąją akcinę bendrovę, siekiama, kad įmonėje esančio valstybės ar savivaldybės turto vertė kaip galima tiksliau atitiktų valstybei ar savivaldybei po pertvarkymo priklausančių akcijų vertę. Apskaitos ir finansų ekspertizė nustato:

- ar pertvarkant valstybės/savivaldybės įmonę į akcinę bendrovę teisingai nustatytas akcinio kapitalo dydis;

- koks akcijų kiekis atiteko valstybei/savivaldybei pertvarkius valstybės/savivaldybės įmonę į akcinę bendrovę, kokia nustatyta akcijų vertė;

- kaip susiformavo AB "X" nepaskirstytas pelnas (nuostolis), kuris buvo paskirstytas reorganizavimo metu atskyrimo būdu įsteigtoms bendrovėms.

Akcinio ir valstybinio kapitalo vertės apskaičiavimo pagrįstumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 5.1. didžioji knyga arba ūkinių operacijų registravimo žurnalas;
- 5.2. buhalterinių sąskaitų apskaitos registrai;
- 5.3. finansinė atskaitomybė (balansas, pelno (nuostolių) ataskaita, pinigų srautų ataskaita, nuosavo kapitalo pokyčio ataskaita, aiškinamasis raštas);
- 5.4. dukterinių įmonių finansinė atskaitomybė;
- 5.5. konsoliduota finansinė atskaitomybė;
- 5.6. bendrovės įstatai;
- 5.7. įstatinio kapitalo struktūros apskaitos registrai;
- 5.8. paprastųjų akcijų apskaitos registras;
- 5.9. privilegijuotųjų akcijų apskaitos registras;
- 5.10. specialiųjų akcijų apskaitos registras;
- 5.11. akcijų savininkų apskaitos registrai (savos akcijos, kurias turi pati bendrovė; akcijos, kurias turi dukterinė įmonė; akcijos, kurias turi kiti asmenys);
- 5.12. turto įvertinimo sutartys;
- 5.13. akcijų apskaitos vykdymo tvarka;
- 5.14. kasos bei banko dokumentai;
- 5.15. sąskaitų planas;
- 5.16. įmonių stebėtojų tarybos ir valdybos nutarimai įvairiais komercinės-ūkinės veiklos klausimais;
- 5.17. kitų ekspertizių rūšių aktai, kurių išvados turi įtakos atliekant ekonominę ekspertizę;

5.18. kita bylos medžiaga: audito aktai su priedais, įvairūs paaiškinimai, apklausos protokolai.

6. Buhalterinės apskaitos ir kontrolės trūkumai. Atliekant tyrimą šiuo klausimu yra nustatoma, ar įmonės buhalterinė apskaita buvo tvarkoma laikantis norminių aktų reikalavimų. Įmonės buhalterinės apskaitos tvarkymas yra reglamentuotas įstatymais, Vyriausybės nutarimais, finansų ministerijos ir mokesčių inspekcijos raštais bei įsakymais, verslo apskaitos standartais (toliau – norminiais aktais). Vidaus kontrolė turi užtikrinti, kad tvarkant apskaitą būtų laikomasi norminių aktų reikalavimų. Jeigu tyrimo metu buvo nustatyta, kad įmonės apskaita buvo tvarkoma nesilaikant norminių aktų reikalavimų, tai tyrime yra nurodomi tų norminių aktų straipsniai, punktai ir dalys bei kaip pasireiškė jų nesilaikymas tvarkant apskaitą.

Buhalterinės apskaitos ir kontrolės trūkumams nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 6.1. didžioji knyga arba ūkinių operacijų registravimo žurnalas;
- 6.2. finansinės ataskaitos;
- 6.3. sąskaitų planas;
- 6.4. buhalterinių sąskaitų apskaitos registrai, žurnalai ir dokumentai prie jų;
- 6.5. kasos knygos ir kasos dokumentai;
- 6.6. elektroninio kasos aparato (EKA) kasos žurnalas;
- 6.7. prekinės piniginės apyskaitos su apskaitos dokumentais;
- 6.8. atskaitingų asmenų avanso apyskaitos su dokumentais ir atskaitingų asmenų atsiskaitymo žiniaraščiai;
- 6.9. sugedusių, indeksuotų, nukainuotų, prarastų ar likviduotų materialinių vertybių nurašymo aktai;
- 6.10. gatavos produkcijos (gaminių) ir pusfabrikačių realizacijos apskaitos knyga (žurnalas);
- 6.11. banko dokumentai;
- 6.12. inventorizacijos aprašai;
- 6.13. priešpriešinio patikrinimo duomenys (paimti iš pirkėjų ir tiekėjų);
- 6.14. apskaitos politika, skirta ūkio subjekto apskaitai tvarkyti;
- 6.15. vidaus kontrolės sistemos nuostatai;
- 6.16. ūkio subjekto vadovų įsakymai ir nurodymai dėl vidinės tvarkos, veiklos ir apskaitos bei atskirų darbuotojų veiklos ir atsakomybės;

6.17. vadovaujančių įmonių ir ministerijų įsakymai, nurodymai, instrukcijos, nuostatai ir kiti norminiai aktai reglamentuojantys tiriamo ūkio subjekto veiklą.

7. Pelno (nuostolio) apskaičiavimo ir paskirstymo pagrindumas. Įmonės ūkinės komercinės veiklos rezultatas, nustatomas pasibaigus jos finansiniams metams, yra pelnas arba nuostolis. Rengiant įmonės finansinę atskaitomybę užpildoma pelno (nuostolių) ataskaita. Joje fiksuojamos per ataskaitinį laikotarpį uždirbtos pajamos ir sąnaudos, patirtos uždirbant pajamas. Naudojama daugiapakopė forma, kurioje suklasifikuotos įvairių rūšių pajamos ir sąnaudos yra lyginamos, o grynasis pelnas apskaičiuojamas keliomis pakopomis: nustatomas bendrasis pelnas, kitos veiklos rezultatai, pelnas prieš apmokestinimą, grynasis pelnas. Pelno (nuostolių) ataskaita rengiama pagal įmonės buhalterinės apskaitos registru ir sąskaitų duomenis, atsižvelgiant į galiojančią pajamų ir sąnaudų pripažinimo tvarką, įmonės patvirtintą apskaitos politiką. Ekspertas, nustatydamas pelno apskaičiavimo teisingumą, tikrina, ar visos ataskaitinio laikotarpio pajamos pagal apskaitos dokumentus ir faktinius duomenis įtrauktos į apskaitą ir pavaizduotos finansinėje atskaitomybėje, ar pajamos teisingai suklasifikuotos. Įmonės patirtos sąnaudos apskaitoje turi būti siejamos su uždirbtomis pajamomis. Ekspertas nustato, ar sąnaudos grindžiamos teisingai įformintais apskaitos dokumentais, kaip laikomasi sąnaudas ribojančių dydžių normatyvų, kaip sąnaudos grupuojamos, ar tinkamo laikotarpio sąnaudos įtraukiamos į ataskaitas. Pajamų ir sąnaudų dydžių tikslus nustatymas ir klasifikavimas lemia teisingą pelno mokesčio apskaičiavimą. Pagal tvarkomą pajamų ir sąnaudų apskaitą ekspertas sprendžia, ar galima nustatyti įmonės veiklą.

Visuotinis akcininkų susirinkimas, patvirtinęs metinę finansinę atskaitomybę, turi paskirstyti bendrovės pelną (nuostolius). Ekspertas nustato, ar pelnas (nuostoliai) skirstomas ir dividendai mokami pagal norminių aktų bei apskaitos politikos reikalavimus. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime paskirstyti bendrovės pelną (nuostolius) nurodoma: esamas pelno dydis, įnašai nuostoliams dengti, pervedimai į (iš) rezervus, pelno dalis dividendams, išmokoms, nepaskirstytasis pelnas. Ekspertas tiria nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitą, sąskaitų duomenis, ar teisingai formuojamas privalomasis rezervas, ar neviršytos metinės išmokos, skirtos tantjemoms, premijoms darbuotojams. Įmonės administracija negali siūlyti akcininkams priimti sprendimo dėl pelno skirstymo ir dividendų mokėjimo, jei išmokėjus dividendus įmonė taptų nemoki, sumažėtų bendrovės įstatinis kapitalas. Ekspertas gali nustatyti, ar laikomasi įstatymo sąlygų paskiriant dividendus, ar tiksliai išmokėti dividendai akcininkams, ar teisingai sudaryta ir užpildyta nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, kurioje turi būti pateikiami šie duomenys: turto vertės padidėjimas, nepripažintas pelnas, grynasis pelnas, dividendai, kitos išmokos, sudaryti, panaudoti rezervai, įstatinio kapitalo didinimas, mažinimas, įnašai nuostoliams padengti ir kita.

Pelno (nuostolio) apskaičiavimo ir paskirstymo pagrįstumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 7.1. akcininkų susirinkimo protokolai;
- 7.2. įmonės vadovybės sprendimai dėl pelno panaudojimo;
- 1.3. praėjusio ir ataskaitinio laikotarpių finansinė atskaitomybė;
- 7.4. apskaitos politika;
- 7.5. įmonės apskaitos registrai, sąskaitos;
- 7.6. pajamų ir sąnaudų apskaitos dokumentai: sąskaitos-faktūros, kvitai, prekių, žaliavų, paslaugų pirkimo dokumentai, buhalterinės pažymos, važtaraščiai, gamybos aktai;
- 7.7. Ilgalaikio turto naudojimo, pajamavimo ir nurašymo, nusidėvėjimo ir amortizacijos skaičiavimo dokumentai;
- 7.8. skolų apskaitos dokumentai ir registrai, skolų suderinimo aktai;
- 7.9. atsargų pirkimo, naudojimo, perkėlimo įmonės viduje, nurašymo dokumentai, sąskaitos važtaraščiai;
- 7.10. gamybos atsargų, pagamintos produkcijos savikainos, materialinių vertybių judėjimo apskaitos dokumentai;
- 7.11. darbo užmokesčio ir darbo laiko apskaitos žiniaraščiai, darbo sutartys, įsakymai dėl darbo apmokėjimo, atostogų, kompensacijų;
- 7.12. inventorizacijos aprašai;
- 7.13. kasos dokumentai, kasos knyga, elektroninio kasos aparato kasos žurnalai.
- 7.14. transporto priemonių naudojimo, reprezentacijos, mokslinių tyrimų, kiti apskaitos dokumentai, registrai, buhalterinės pažymos.

8. Mokesčių ir mokėjimų į valstybės, savivaldybių ir socialinio draudimo biudžetus apskaičiavimo ir mokėjimo teisingumo nustatymas. Mokesčiai, mokėjimai ir įmokos sudaro valstybės, savivaldybių, socialinio ir sveikatos draudimo biudžetų ir daugelio nebiudžetinių fondų finansinį pagrindą, yra pagrindinis pajamų gavimo instrumentas. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas pateikia mokesčių ir mokėjimų sąrašą, kuriame yra keliasdešimt mokesčių, iš jų svarbiausius galima išskirti gyventojų pajamų, pelno, pridėtinės vertės, nekilnojamojo turto, žemės, paveldimo turto, loterijų ir azartinių lošimų mokesčius bei akcizus.

Daugelį mokesčių (pvz., pelno, PVM, akcizų) apskaičiuoja, pateikdamas mokesčio deklaraciją, ir sumoka, pervesdamas pinigines lėšas, pats mokesčių mokėtojas, tačiau kai kuriuos mokesčius apskaičiuoja

mokesčių administratorius, kita įgaliota institucija, o tam tikrais atvejais išskaitytą mokestį į biudžetus ar fondus perveda ne pats mokesčio mokėtojas.

Ekspertas nustato, kokio dydžio mokestį turėjo sumokėti ūkio subjektas, kaip jis vykdė mokesčines prievoles: ar laiku pateikta mokesčio deklaracija, tiksliai apskaičiuotas ir apskaitoje parodytas mokestis, jis laiku sumokėtas, tačiau ekspertas nevykdo mokesčių administravimo funkcijos ir neskaičiuoja su mokesčių įstatymų pažeidimais susijusių ekonominių sankcijų, nesprenžia klausimų dėl mokesčių atidėjimo galimybių, mokesčines paskolos sutarties sudarymo. Apskaitos ir finansų ekspertizė dažniausiai sprendžia, ar pelno, pajamų, akcizai, pridėtinės vertės mokesčiai pagrįstai apskaičiuoti ir sumokėti. Kartu su darbo ekonomikos ekspertize nustatomas pajamų, įmokų į garantinį fondą, socialinio draudimo įmokų apskaičiavimo ir mokėjimo pagrįstumas kiek jis susijęs su darbo užmokesčio pajamomis. Tyrimas pagal kiekvieną mokestį turi būti atliekamas atskirai, todėl tikslinga ekspertui nurodyti kokio laikotarpio ir kokių konkrečių mokesčių apskaičiavimo ir mokėjimo teisingumą tirti.

Mokesčių ir mokėjimų į valstybės, savivaldybių, socialinio draudimo biudžetus ir finansinius fondus apskaičiavimo ir mokėjimo teisingumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

8.1. mokesčių, muitų, įmokų deklaracijos, kiti mokesčių administratoriui teikiami duomenys (apie išmokėtas sumas, gautas ir išrašytas PVM sąskaitas faktūras, naudojama turtą ir kt.);

8.2. mokesčines paskolos sutartys, VMI patikrinimo aktai, mokesčio mokėtojo apskaitos kortelė;

8.3. mokėjimo dokumentai: mokėjimo pavedimai, kvitai, banko išrašai, prašymai įskaityti mokesčių permokas;

8.4. buhalterinės apskaitos dokumentai: pajamų dokumentai, sąnaudų dokumentai, su darbo santykiais susijusių sumų mokėjimo dokumentai, kiti apskaitos dokumentai, kurių pagrindu nustatoma mokesčio bazė ir apskaičiuojamas mokestis;

8.5. buhalterinės apskaitos registrai;

8.6. finansinės atskaitos;

8.7. mokesčių administratoriaus ar kitų institucijų duomenys mokesčiams apskaičiuoti.

9. Fizinių ir juridinių asmenų tarpusavio atsiskaitymo operacijų pagrįstumo nustatymas.

Pirkdamos prekes, paslaugas, turtą, žaliavas, nuomodamos patalpas ar įrengimus, samdydamos darbuotojus, įmonės ir gyventojai privalo sumokėti. Mokėjimas - mokėtojo lėšų perdavimas gavėjui tiesiogiai grynaisiais pinigais arba negrynųjų pinigų pervedimais per pasirinktas kredito įstaigas. Pervedant lėšas mokėtojas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo. Lėšos apima tiek grynuosius, tiek negrynuosius

pinigus. Ekonominių santykių, iš kurių atsiranda mokėjimo prievolė, ir pačių mokėjimų (atsiskaitymų) mechanizmų sudėtingumas lemia fizinių ir juridinių asmenų ginčus dėl atsiskaitymo operacijų pagrįstumo.

Šiuolaikiniai mokėjimai neretai susiję su kreditavimo operacijomis, gaunamomis paskolomis, lizingu, faktoringu, elektroniniais pinigais, tarptautinėmis mokėjimų ir atsiskaitymų sistemomis, todėl sprendžiant sudėtingus atsiskaitymo operacijų klausimus skirtina kompleksinė apskaitos ir finansų - bankininkystės ekspertizė.

Sutartys ar teisės aktai nustato gyventojų ar įmonių gaunamų paslaugų ar prekių kainas, pagal kurias ekspertas atsižvelgdamas į suteiktų paslaugų ar prekių apimtį gali nustatyti įsiskolinimo dydį. Mokėjimas gali būti atliekamas įvairiai, o ekspertas nustato, kaip jis įformintas, kada atliktas, už kokias prekes ar paslaugas, pagal kokią sutartį, kokia neapmokėta ar permokėta dalis pasiliko po atlikto mokėjimo. Ekspertas taip pat nustato, ar mokėjimas atliktas sutartyje ar teisės aktuose nurodytais terminais, kokia galima delspinigių suma, kokias ekonomines sankcijas už ne laiku atliktą ar neatliktą mokėjimą numato susitarimai.

Analizuodamas atskirų mokėjimų visumą ekspertas gali nustatyti įmonių ir gyventojų skolų dydžius, jų buhalterinę apskaitą ir atvaizdavimą finansinėje atskaitomybėje. Jei įmonės inventorizuoja savo turimus debitorinius ar kreditorinius įsiskolinimus, tai kasmet sudaromi tarpusavio įsiskolinimo suderinimo aktai.

Atskirai teisės aktai apibrėžia darbo užmokesčio ir su juo susijusių išmokų mokėjimą, žemės ūkio produkcijos supirkimą, bankrutuojančių įmonių mokėjimus. Darbo užmokestis darbuotojams turi būti mokamas du kartus per mėnesį ar vieną kartą, esant raštiškam darbuotojo prašymui. Ekspertas nustato, ar visa apskaičiuota darbo užmokesčio suma sumokėta darbuotojui ar pervesta negrynaisiais pinigais. Nustatoma, kiek vėluoja darbo užmokestis, koks delspinigių dydis priklauso. Žemės ūkio produkcija perkama pagal sudarytą sutartį, o atsiskaitymo terminus riboja Vyriausybė. Bankrutuojančių įmonių mokėjimai atliekami keliais etapais pagal teismo nustatytą kreditorių sąrašą, laikantis mokėjimo eiliškumo.

Ekspertas esant būtinybei nustato, ar piniginių lėšų užtenka visiems mokėjimams atlikti, ar mokesčiai nesumokėti dėl įmonės mokumo problemų, ar pagal norminiuose aktuose nustatytą eiliškumą atliekami mokėjimai.

Fizinių ir juridinių asmenų tarpusavio atsiskaitymų operacijų pagrįstumui nustatyti ekspertiniam tyrimui turi būti pateikiami šie dokumentai:

9.1. sutartys, taisyklės, norminiai aktai;

9.2. prekių ir paslaugų suteikimo dokumentai, turto perdavimo ar paslaugų įvykdymo aktai;

- 9.3. mokėjimo dokumentai;
- 9.4. kredito ir finansų įstaigų išrašai iš sąskaitų;
- 9.5. piniginių lėšų apskaitos registrai;
- 9.6. skolų suderinimo aktai, tarpusavio užskaitų sutartys;
- 9.7. apskaitos registrai, finansinės ataskaitos.

10. Biudžeto lėšų naudojimo pagrįstumo nustatymas. Valstybės ir savivaldybės biudžetų lėšas asignavimų valdytojai naudoja griežtai pagal paskirtį savo vadovaujamos institucijos programoms vykdyti ar jas perveda pavaldžioms institucijoms jų veiklai bei programoms vykdyti ir uždaviniams įgyvendinti. Lėšos naudojamos pagal nustatytas ir patvirtintas sąmatas bei patvirtintą biudžetą.

Valstybės biudžetą įstatymu tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas, o savivaldybių biudžetus tvirtina Savivaldybių Tarybos. Vyriausybė priima nutarimus dėl lėšų konkretiems tikslams skyrimo iš Vyriausybės rezervo fondo.

Viešojo sektoriaus finansinė apskaita skiriasi nuo apskaitos ir atskaitomybės įmonėse ar bankuose. Viešojo sektoriaus subjektai tvarko buhalterinę apskaitą ir sudaro ataskaitas pagal viešojo sektoriaus apskaitos standartus ir bendrąjį sąskaitų planą. Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymas nustato viešojo sektoriaus subjekto finansinę ir biudžeto vykdymo atskaitomybę, atskaitų rinkinio sudėtį, finansinių atskaitų rinkinio ir biudžeto vykdymo atskaitų rinkinio sudėtį, jų sudarymo reikalavimus ir atsakomybę už atskaitų rinkinio sudarymą ir pateikimą.

Ekspertas tiria, kokių rūšių išlaidas pagal patvirtintą sąmatą gali turėti asignavimų valdytojas, kaip jis laikosi norminių aktų reikalavimų naudodamas lėšas, nustatoma, ar pagal paskirtį panaudota tikslinė dotacija. Taip pat tikrinama išlaidų klasifikacija, valstybės bei savivaldybių biudžetinių lėšų apskaita, jų pervedimas biudžetinėms įstaigoms ar programoms finansuoti, atskaitomybės sudarymas.

Biudžetų piniginių lėšų naudojimo pagrįstumui nustatyti ekspertiniam tyrimui turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 10.1. piniginių lėšų panaudojimo dokumentai, banko sąskaitų išrašai;
- 10.2. išlaidas pateisinantys dokumentai;
- 10.3. biudžetų planai, sąmatos, lėšų skyrimo pagal programas dokumentai;
- 10.4. asignavimų valdytojų sprendimai, mokėjimo pavedimai, biudžetinių lėšų apskaitos registrai;
- 10.5. sąmatos vykdymo dokumentai;
- 10.6. įstaigos įstatai, veiklos strateginiai dokumentai.

11. Nusidėvėjimo ir amortizacinių atskaitymų apskaičiavimo pagrindumo nustatymas. Turtas įmonėse įgyjamas tikslu jį naudoti gaminant produkciją ar teikiant paslaugas, todėl svarbu nustatyti, kokia turto dalis sunaudojama per ataskaitinį laikotarpį, o kokia dalis lieka uždirbti pajamas ateinančiais laikotarpiais. Ilgalaikio turto įsigijimo vertė per visą naudingą jo naudojimo laikotarpį nurašoma į sąnaudas skaičiuojant ilgalaikio turto nusidėvėjimą ar amortizaciją. Nusidėvėjimo ir amortizacijos sąvokos savo prasme sutampa, tačiau pirmoji taikoma materialiajam turtui, o antroji – nematerialiajam. Klaidos skaičiuojant nusidėvėjimą ar amortizaciją lemia neteisingą sąnaudų dydį ir iškreipia turto likutinę vertę, kuri nurodoma balanse. Ekspertas pagal buhalterinės apskaitos dokumentus ir registrų duomenis nustato, ar pagrįstai atlikti nusidėvėjimo ir amortizaciniai atskaitymai, t.y. ar į sąnaudas nenurašytos didesnės sumos nei to turto įsigijimo vertė, ar teisingai nustatytas laikotarpis, per kurį turtas nusidėvi, koks pasirinktas nusidėvėjimo skaičiavimo metodas, kaip apskaitomas turto remontas. Ekspertas taip pat atsižvelgia į nusidėvėjimo skaičiavimo skirtumus finansinėje apskaitoje ir apskaičiuojant pelno mokestį.

Nusidėvėjimo ir amortizacinių atskaitymų apskaičiavimo pagrindumui nustatyti ekspertui turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 11.1. įmonės apskaitos politika;
- 11.2. faktinę įsigijimo vertę patvirtinantys dokumentai (pirkimo sutartys, sąskaitos, dovanojimo dokumentai, įnešamo turto kaip kapitalo įvertinimo dokumentai, turto pasigaminimo dokumentai, transportavimo, remonto dokumentacija ir t.t.);
- 11.3. turto eksploatacijos pradžios aktai;
- 11.4. turto apskaitos kortelės, apskaitos registrai;
- 11.5. nusidėvėjimo skaičiavimo žiniaraščiai, registrai;
- 11.6. finansinės ataskaitos.

12. Negautos naudos dėl sutartinių įsipareigojimų ir ūkinių bei finansinių operacijų nevykdymo nustatymas. Ūkio subjektai verslo santykius grindžia sutartimis. Jei viena šalis nevykdo arba netinkamai vykdo sutartinius įsipareigojimus, neįvykdo tam tikrų ūkinių operacijų, arba juos vykdydama pažeidžia teisės aktus ar sutartines nuostatas tai kita šalis gali negauti turtinės naudos. Ekspertas nustato negautos naudos (pajamų, papildomai patirtų sąnaudų) dydį. Tyrimas gali būti atliekamas, kai yra sudaryta sutartis, kuri anksčiau buvo vykdoma, ar nustatomas pažeidimas (komercinės paslapties atskleidimas, konkurencijos pažeidimas) ir yra apskaitos duomenis apie sandorio pajamas ir sąnaudas. Atliekant negautos naudos skaičiavimus tiriami ūkio subjekto, kitų analogiška veikla užsiimančių ūkio subjektų apskaitos dokumentai, taip pat atsižvelgiama į rinkos konjunktūrą, kitus išorės veiksnius.

Sprendžiant klausimus dėl atskirų ūkinių operacijų ar sutarčių naudingumo (pelningumo) ekspertai tiria valdymo ir finansinės apskaitos, atskaitomybės rodiklius, išvadas grindžia finansinės analizės duomenimis. Papildomai įmonės finansinei būklei apibūdinti naudojami įvairūs absoliutūs ir santykiniai rodikliai. Pagal pateiktus klausimus ekspertas nurodo atskirų ekonominių rodiklių skaitines reikšmes. Juos lygindamas su analogiškų įmonių rodikliais ar su kito laikotarpio rodikliais ekspertas gali nustatyti bendras įmonės veiklos, finansinės būklės tendencijas ar atskirų sandorių, sutartinių įsipareigojimų naudą.

Siekiant didesnio ekspertinio tyrimo tikslumo negautai naudai dėl atskirų sutartinių įsipareigojimų ir ūkinių operacijų nevykdymo nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 12.1. sutartys;
- 12.2. buhalterinės pažymos;
- 12.3. finansinės ataskaitos;
- 12.4. planai, prognozės, normatyvai;
- 12.5. vidinių ataskaitų duomenys, valdymo apskaitos dokumentai;
- 12.6. apskaitos registrai, susiję apskaitos dokumentai;
- 12.7. statistinė informacija;
- 12.8. konkurencijos tarybos nutarimai;
- 12.9. įmonės veiklos vidaus reglamentais, sutarčių sudarymą ir vykdymą reglamentuojantys potvarkiai, nutarimai, verslo politikos dokumentai ir pan.

13. Finansinių ataskaitų sudarymo teisingumo nustatymas. Finansinės ataskaitos – vieša įmonės informacija apie jos finansinę būklę ir veiklos rezultatus. Kitaip tariant finansinės ataskaitos – tai ataskaitų, kurias įmonės užpildo pasibaigus atskaitiniam laikotarpiui, rinkinys. Pagal Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymą finansinių ataskaitų rinkinys priklauso nuo įmonės dydžio. Pilną rinkinį sudaro:

- balansas,
- pelno (nuostolio) ataskaita,
- pinigų srautų ataskaita,
- nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita,
- aiškinamasis raštas.

Ataskaitos sudaromos pasibaigus finansiniams metams. Valstybės, savivaldybių įmonių ir didesnių akcinių bendrovių finansines ataskaitas tikrina auditorius.

Įmonės finansinės ataskaitos sudaromos vadovaujantis:

1. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymu;

2. Verslo apskaitos standartais arba Tarptautiniais apskaitos standartais;
3. kitais teisės aktais.

Jeigu įmonė turi dukterinių įmonių, ji turi sudaryti konsoliduotą finansines ataskaitas. Konsoliduotos finansinės ataskaitos – įmonių grupės finansinės ataskaitos, sudarytos ir pateiktos kaip vienos įmonės finansinės ataskaitos. Konsoliduotų finansinių ataskaitų sudarymą reglamentuoja Įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas, kuris taikomas akcinėms bendrovėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms.

Ekspertas tikrina, ar finansinių ataskaitų rinkinys sudarytas laikantis norminių aktų reikalavimų, jo sudėtis atitinka nurodytą įstatyme ir apskaitos standartuose detalizuotą sudėtį. Metinės finansinės ataskaitos svarbios įvertinant įmonės finansinę būklę, ūkinės, komercinės veiklos rezultatus, turtą, kapitalą ir jų struktūrą. Nustatyti buhalterinės apskaitos tvarkymo reikalavimų nesilaikymo atvejai, kurie atsispindi finansinėse ataskaitose, gali trukdyti nustatyti įmonės turtą ar veiklą.

Ekspertas tirdamas balansą nustato, ar jame parodytas visas įmonės turtas, įsipareigojimai, kapitalas, rezervai, veiklos rezultatas. Pelno (nuostolio) ataskaitoje pateikiami duomenys apie veiklos rezultatą: pajamas ir sąnaudas. Vadovaudamasis įmonės apskaitos duomenimis, apskaitos politika, inventorizacijų rezultatais ekspertas nustato, kurie ataskaitų straipsniai atspindėti netiksliai.

Finansinių ataskaitų sudarymo teisingumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

- 13.1. turto, nuosavybės, įsipareigojimų, pajamų ir sąnaudų apskaitos dokumentai;
- 13.2. įmonės vadovybės sprendimai;
- 13.3. registrai ir suvestiniai dokumentai;
- 13.4. didžioji knyga, žurnalai, sąskaitos, kasos knygos ir kiti registrai;
- 13.5. inventorizacijos aktai;
- 13.6. finansinės ataskaitos.

14. Įmonės mokumo tyrimas. Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Ekspertas tiria įmonės skolų susidarymo laikotarpius, nustato, kada vadovaujantis teisės aktais ar sutartinėmis nuostatomis įmonė turėjo sumokėti mokesčius, darbo užmokestį, atsiskaityti su tiekėjais ar kitais kreditoriais. Skolos, kurios nepadengiamos nustatytais terminais, laikomos pradelstomis. Tuo atveju, jei pradelstų skolų suma viršija pusę bendrovės turto, nustatoma, kad įmonė tapo nemoki.

Sunki įmonės ekonominė padėtis – įmonės būklė, kai jos veiklos efektas nepadengia šios veiklos sąnaudų ir dėl to įmonė negali sukurti reikiamo savo skolų ekonominio padengimo. Neturėjimas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų – tokia situacija, kai visi įmonės įsipareigojimai viršija visą įmonės turtą. Jeigu sukauptų įmonės nuostolių suma viršija kapitalo dydį ir stebima nuostolingos veiklos tendencija, laikoma, kad įmonė tapo nemoki.

Įmonės nemokumo atveju ekspertui keliamas uždavinys, ar mokėjimai atlikti laikantis nustatytos mokėjimo tvarkos, t. y. ar vienam iš skolininkų neteikiamas prioritetas kitų kreditorių atžvilgiu.

Įmonės nemokumo ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

14.1. Skolų susidarymo, dengimo, skolų likučių apskaitos dokumentai ir registrai, sutartys, atsiskaitymo sąlygos, skolų dengimo grafikai, mokėjimo dokumentai;

14.2. pradelstų skolų sąrašai, registrai;

14.3. apskaitos registrai ir suvestiniai dokumentai;

14.4. didžioji knyga, žurnalai, sąskaitos, kasos knygos ir kiti registrai;

14.5. inventorizacijos, skolų suderinimo aktai;

13.6. finansinių ataskaitų rinkinys.

14. Gyventojų ūkinės veiklos tyrimas. Gyventojas, besiverčiantis tęstinio pobūdžio ūkine veikla, turi galimybę ją vykdyti nusteigdamas įmonės, bet vykdyti individuali veiklą pagal verslo liudijimą ar pagal pažymą. Vykdomai veiklai įsigydamas verslo liudijimą gyventojas iš anksto sumoka privalomus mokesčius, tačiau jam išlieka pareiga tvarkyti tokios veiklos supaprastintą apskaitą, t. y. dažniausiai pildyti gaunamų pajamų žurnalą. Vykdydamas individualią veiklą pagal pažymą gyventojas tvarko šios veiklos apskaitą, deklaruoja ir sumoka priklausančius mokesčius, socialinio draudimo įmokas. Apskaitos tvarkymo reikalavimai didėja priklausomai nuo to, ar gyventojas yra registruotas PVM mokėtoju, veikloje naudoją turtą, turi samdomų darbuotojų.

Specialūs mokestiniai ir apskaitos reikalavimai nustatyti atskiroms veiklos rūšims: antstoliams, advokatams, ūkininkams.

Ekspertas, nagrinėdamas gyventojų pajamas, jas paskirsto pagal atskiras rūšis, nustato, kokios pajamos neapmokestinamos, kokias privaloma deklaruoti, kokių norminių aktų gyventojas nesilaikė tvarkydamas ūkinės veiklos pajamas, deklaruodamas pajamas ir turtą.

Ekspertai gali nustatyti, ar gyventojų turimas turtas pagrįstas jo gaunamomis pajamomis. Nustatoma, ar gautų pajamų pakanka įsigytam turtui nusipirkti ar turėtoms išlaidoms.

Fizinio asmens bankroto atveju ekspertas gali nustatyti gyventojų duomenų apie pajamas, išlaidas, turimą turtą ir skolas pagrįstumą.

Gyventojų ūkinės veiklos ekspertizei turi būti pateikiami šie įmonės dokumentai:

15.1. Gyventojų pajamų ir turto, PVM deklaracijos.

15.2. Duomenys apie gyventojų (šeimos) vardu registruotą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą.

15.3. Banko sąskaitų išrašus, gyventojų pajamas pagrindžiantys dokumentai (gautas darbo užmokestis, autorinis atlyginimas, dovanos, paskolos, paveldėtos lėšos ar turtas ir kt.), gyventojų išlaidų dokumentai (registruojamo turto, vertybinių popierių pirkimai, mokėti komunaliniai mokesčiai).

15.4. Gyventojų individualios veiklos apskaitos registrai, žurnalai, kasos pajamų aparato žurnalas.

15.5. Individualios veiklos apskaitos dokumentai: sąskaitos, PVM sąskaitos faktūros, darbo užmokesčio žiniaraščiai, pinigų gavimo ir mokėjimo kvitai, orderiai, turto pirkimo, nurašymo aktai, skolų žiniaraščiai, inventorizacijų dokumentai.

Bankininkystės ekspertizė

Bankininkystės ekspertizė įvertina bankų ir kitų kredito įstaigų veiklos pagrįstumą, paskolų suteikimo, grupavimo ir ekonominių rodiklių apskaičiavimo pagrįstumą, apskaitos ir atskaitomybės bankuose ir kitose kredito įstaigose teisingumą. Atliekant ekspertinį tyrimą yra nustatoma:

1. Paskolų suteikimo pagrįstumas. Sprendžiant klausimą dėl paskolų suteikimo pagrįstumo nustatoma, ar paskola buvo išduota laikantis norminių aktų reikalavimų bei banko kreditų suteikimo ir grąžinimo tvarkos reikalavimų, būtent:

- ar išduodant paskolą buvo pateikti visi reikalaujami paskolai gauti dokumentai;
- ar pilnai užtikrintas suteiktos paskolos grąžinimas;
- ar paskola išmokėta laikantis norminių aktų reikalavimų ir sutarties sąlygų.

Paskolų suteikimo pagrįstumui nustatyti turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 1.1. paraiška paskolai gauti;
- 1.2. dokumentai, patvirtinantys įmonės įregistravimą, juridinį statusą:
 - notaro patvirtinta įmonės registracijos pažymėjimo kopija;
 - notaro patvirtinta įmonės įstatų kopija;
 - įmonės steigimo sutarties kopija.
- 1.3. licencija įstatuose numatytai veiklai, jei tai yra nustatyta Lietuvos Respublikos įmonių įstatyme;
- 1.4. parašų pavyzdžių kortelė;

- 1.5. įmonės valdybos, tarybos ar akcininkų susirinkimo sprendimas gauti paskolą, įkeisti turta, suteikti garantiją ar laidavimą (pagal įmonės įstatuose nustatytą kompetenciją);
- 1.6. dokumentai, nurodantys konkretų fizinį asmenį, turintį teisę pasirašyti paskolos sutartį įmonės vardu;
- 1.7. kontraktai, mokestiniai reikalavimai dėl atsiskaitymo užsienio valiuta, kai prašoma suteikti paskolą užsienio valiuta;
- 1.8. dokumentai apie įmonės finansinę būklę, paskolos panaudojimą: įmonės ketvirtiniai ir metiniai balansai, pelno (nuostolio) ataskaitos ar pajamų deklaracijos už paskutinius trejus metus, patvirtintus valstybinėje mokesčių inspekcijoje;
- 1.9. paskolos panaudojimo ir sugrąžinimo planas;
- 1.10. kontraktai, kuriuos įgyvendinant bus panaudota paskola;
- 1.11. įmonės bankų pažymos apie atidarytas sąskaitas bankuose bei turimus įsiskolinimus;
- 1.12. mokesčių inspekcijos ir socialinio draudimo įstaigos pažymos apie sumokėtus mokesčius ir turimus įsiskolinimus;
- 1.13. įmonės debitorių ir kreditorių sąrašas;
- 1.14. pinigų srautų ataskaita už paskutinį ketvirtį ir prognozė paskolos panaudojimo laikotarpiui;
- 1.15. paskolos grąžinimo užtikrinimo dokumentai: turto įkeitimas, paskolos draudimas, laidavimas, garantija.

2. Paskolų grupavimo pagrįstumo nustatymas. Tyrimu nustatoma, ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo vykdomas paskolų grupavimas. Lietuvos bankai ir užsienio bankų filialai, Centrinė kredito unija, kitos kredito unijos abejotinus aktyvus vertina, grupuoja ir sudaro specialiuosius atidėjimus vadovaudamiesi banko abejotinių aktyvų ir grupavimo taisyklėmis.

Paskolos, įvertinus jų riziką, grupuojamos į penkias grupes:

1. standartinė (I rizikos grupė);
2. galimos rizikos (II rizikos grupė);
3. padidintos rizikos (III rizikos grupė);
4. abejotina (IV rizikos grupė);
5. nuostolinga (V grupė).

Paskolų rizikos grupė nustatoma pagal šiuos vertinimo ir grupavimo kriterijus:

- 1) paskolos (ar jos dalies) grąžinimo ir (ar) palūkanų mokėjimo terminų laikymąsi;
- 2) skolininko būklę;
- 3) paskolos persvarstymo faktus;

4) ilgalaikės (investicinės) paskolos gavėjo investicinio projekto faktinį vykdymą.

Ekspertizė gali nustatyti, prie kokios rizikos grupės būtina priskirti konkrečią paskolą, kokio dydžio atidėjimus reikia padaryti abejotinioms paskoloms dengti. Esant būtinybei gali būti sugrupuotos visos banko (kredito unijos) išduotos paskolos pagal rizikos laipsnį ir apskaičiuotos atidėjimų sumos abejotiniams aktyvams dengti.

Paskolų grupavimo pagrindumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami paskolinės bylos dokumentai:

- 2.1. prašymas išduoti paskolą, garantiją, laidavimą ir kt.;
- 2.2. jei paskolos gavėjas fizinis asmuo – skolininko paso duomenys, informacija apie turimą privalomą registruoti turtą ir pajamas bei turto ir pajamų deklaracijos nuorašas (jei turtą ir pajamas gyventojas privalėjo deklaruoti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais atvejais);
- 2.3. jei paskolos gavėjas juridinis asmuo – registracijos pažymėjimas, įstatatai, steigimo sutartis;
- 2.4. informacija apie paskolos gavėjo išskolinimą ir (ar) įsipareigojimus kitoms kredito ir finansų įstaigoms;
- 2.5. jei skolininkas turėjo paskolų ir (ar) kitų įsipareigojimų kredito unijai – informacija apie šių paskolų grąžinimą ir (ar) įsipareigojimų įvykdymą;
- 2.6. sprendimas išduoti paskolą, suteikti garantiją, laidavimą ir kt. dokumentai (paskolų komiteto ir valdybos nutarimų kopijos);
- 2.7. paskolos, garantijos, laidavimo ir kt. sutarčių pakeitimai;
- 2.8. paskolos grąžinimo tvarkaraštis;
- 2.9. žymos apie palūkanų mokėjimą, paskolos ar jos dalies grąžinimą ir kitų prievolių pasibaigimą;
- 2.10. skolininko būklės analizės medžiaga ir įvertinimo išvados;
- 2.11. visi paskolos užtikrinimo ir kiti su tuo susiję dokumentai: finansinės ataskaitos bei kita informacija apie įkaito davėją, garantą ar laiduotoją, garanto ir laiduotojo ūkinės ir finansinės veiklos įvertinimo medžiaga, dokumentai, patvirtinantys nuosavybės teisę į įkeistą turtą, Registrų centro pažymėjimas, įkeisto turto draudimo sutartis, turto įvertinimo ataskaita ir kt.;
- 2.12. jei paskolos gavėjas juridinis asmuo – paskutinių metų prieš paskolos gavimą finansinės ataskaitos bei visų ataskaitinių laikotarpių paskolos naudojimo metu finansinės ataskaitos;
- 2.13. kita informacija, susijusi su skolininku (įvairi patikrinimų medžiaga ir kt.).

3. Ekonominių rodiklių apskaičiavimo pagrindumo nustatymas. Tyrimu nustatoma, ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo apskaičiuojami banko veiklos riziką ribojantys normatyvai. Ekonominių

rodiklių apskaičiavimas būtinas tam, kad pilnai bei nenutrūkstamai vykdyti banko įsipareigojimus. Bankai privalo kasdien kontroliuoti nustatytą banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą.

Siekiant kontroliuoti banko riziką yra patvirtinti bankų veiklos ekonominiai normatyvai:

1. Kapitalo pakankamumo normatyvas – banko kapitalo ir viso banko turto bei nebalansinių straipsnių, įvertintų pagal riziką, santykis, išreikštas procentais.

2. Likvidumo normatyvas – banko likvidaus turto santykis su banko einamaisiais įsipareigojimais.

3. Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas.

4. Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas.

5. Didelių paskolų normatyvas.

Ekspertizė gali nustatyti, ar:

1) sutinkamai su Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklių reikalavimais apskaičiuotas banko kapitalo pakankamumas;

2) sutinkamai su Likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių reikalavimais apskaičiuotas likvidumo normatyvas;

3) sutinkamai su Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais skaičiavimo taisyklių reikalavimais apskaičiuotas maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas;

4) sutinkamai su maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvų apskaičiavimo metodikos reikalavimais apskaičiuoti minėti normatyvai.

Ekonominių rodiklių apskaičiavimo pagrįstumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 3.1. balansinė ataskaita;
- 3.2. pinigų srautų ataskaita;
- 3.3. nuosavo kapitalo pokyčio ataskaita;
- 3.4. pelno (nuostolio) ataskaita;
- 3.5. aiškinamasis raštas;
- 3.6. kapitalo pakankamumo ataskaita;
- 3.7. turto ir einamųjų įsipareigojimų ataskaita;
- 3.8. užsienio valiutų pozicijų ataskaita;
- 3.9. maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų ataskaita;
- 3.10. asmeninė sąskaita.

4. Apskaitos ir atskaitomybės bankuose ir kitose kredito įstaigose teisingumo nustatymas.

Tyrimu nustatoma, ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo tvarkoma apskaita ir sudaroma atskaitomybė. Kredito įstaigos, tvarkydamos finansinę apskaitą ir rengdamos atskaitomybę, privalo vadovautis Lietuvos Respublikos Buhalterinės apskaitos įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos banko valdybos teisės aktais, apibrėžiančiais finansinės apskaitos tvarkymą ir ataskaitų sudarymą, bei Tarptautinės apskaitos standartais. Taip pat kredito įstaiga privalo turėti patvirtintą apskaitos politiką.

Ekspertizė gali nustatyti, ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo tvarkoma apskaita:

- ar visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai pagrįsti apskaitos dokumentais;
- ar ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai, kurie negali būti pagrįsti apskaitos dokumentais, pagrindžiami su jais susijusių operacijų ir ūkinių įvykių apskaitos dokumentais;
- ar apskaitos dokumentuose yra visi privalomi rekvizitai;
- ar įrašai apskaitos registruose daromi tik pagal apskaitos dokumentus, turinčius visus privalomus rekvizitus;
- ar visi apskaitos dokumentai atvaizduoti apskaitos registruose;
- ar atlikta visų sąskaitų likučių inventorizacija;
- ar duomenys iš apskaitos registrų teisingai perkelti į finansinės atskaitomybės formas.

Apskaitos tvarkymo ir atskaitomybės sudarymo teisingumui ekspertizei turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 4.1 Sąskaitų planas – sąskaitų sąrašas, kuriose kaupiama informacija, parodanti ūkio subjekto turtą, nuosavą kapitalą, išipareigojimus, pajamas ir sąnaudas;
- 4.2 Apskaitos dokumentai – popieriniai ir elektroniniai liudijimai, patvirtinantys ūkines operacijas arba ūkinius įvykius ir turintys rekvizitus, pagal kuriuos galima nustatyti ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio tapatumą;
- 4.3 Apskaitos registrai – remiantis apskaitos dokumentais parengtos ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių suvestinės, kuriose apibendrinti jų duomenys;
- 4.4 Finansinių ataskaitų rinkinys:
 - balansinė ataskaita;
 - pelno (nuostolio) ataskaita;
 - pinigų srautų ataskaita;
 - nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita;
 - aiškinamasis raštas.

5. Pinigų pervedimo ir nurašymo iš sąskaitų teisingumo nustatymas. Tyrimu nustatoma, ar laikantis norminių aktų reikalavimų atliekami pervedimai ir nurašymai nuo sąskaitų. Bankai juridinių ir fizinių asmenų pinigines lėšas apskaito jų sąskaitose, į jas įrašo gaunamas lėšas, sąskaitų turėtojų nurodymu pveda arba išduoda iš sąskaitų pinigus, atlieka kitas operacijas.

Ekspertizė gali nustatyti:

- ar mokėjimai iš sąskaitos atliekami tik pagal kliento pavedimus;
- ar kasos išlaidų operacijos buvo vykdomos pagal čekius, išduotus sąskaitos savininkui;
- ar bankas nurašė mokesčius už savo paslaugas pagal sutartyse numatytus įkainius.

Pinigų pervedimo ir nurašymo iš sąskaitų teisingumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 5.1 parašų pavyzdžių kortelė;
- 5.2 pareiškimai gryniesiems pinigams įmokėti;
- 5.3 inkasiniai pavedimai;
- 5.4 čekiai;
- 5.5 memorialiniai orderiai;
- 5.6 sąskaitos išrašai;
- 5.7 sutartys.

6. Indėlių priėmimo teisingumo nustatymas. Tyrimu nustatoma, ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo vykdomas indėlių priėmimas.

Ekspertizė gali nustatyti:

1. ar finansų įstaiga turi licenciją verstis indėlių priėmimu;
2. ar finansų įstaiga savo finansinėje atskaitomybėje teisingai ir tiksliai parodė metinės veiklos rezultatus ir finansinę būklę;
3. ar finansų įstaiga sudarė privalomus rezervus ir būtinus kapitalus, rezervus ir atidėjimus veiklos rizikai sumažinti.

Indėlių priėmimo teisingumui nustatyti ekspertizei turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 6.1. licencija verstis indėlių priėmimu;
- 6.2. indėlio priėmimo sutartis;
- 6.3. indėlio įnešimo kasos pajamų orderis ar mokėjimo pavedimas;
- 6.4. asmeninė sąskaita;
- 6.5. palūkanų už indėlį priskaičiavimo dokumentai;
- 6.6. finansų įstaigos balansai su priedais.

Darbo ekonomikos ekspertizė

Darbo ekonomikos ekspertizė nustato darbo užmokesčio ir kitų išmokų, susijusių su darbo santykiais, apskaičiavimo ir mokėjimo pagrindumą. Atliekant ekspertinį tyrimą yra nustatoma:

1. Darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumas. Sprendžiant darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumą nustatoma, ar darbuotojui darbo užmokestis buvo apskaičiuotas remiantis darbo sutartimi (įsakymu apie priėmimą į darbą) ir darbo laiko apskaitos žiniaraščių duomenimis apie jo dirbtas valandas – dienos metu, naktį, švenčių ir poilsio dienomis, dirbti viršvalandžiai. Darbo sutartyje turėtų būti nurodytos šalių tarpusavyje sulytos darbo apmokėjimo sąlygos (darbo užmokesčio sistema, darbo užmokesčio dydis, mokėjimo tvarka ir kt.).

Jeigu bylos eigoje yra nustatoma, kad darbo laiko apskaitos žiniaraštis yra netiksliai užpildytas, t.y. netiksliai nurodytos dirbtos dienos ir valandos, tai klausime ekspertui turi būti nurodyta, pagal kokius duomenis turėtų būti apskaičiuojamas darbo užmokestis. Šiuo atveju, atlikus ekspertinį tyrimą yra duodama ne kategoriška, o sąlyginė išvada.

Darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumui nustatyti turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 1.1. įsakymai dėl priėmimo į darbą, atleidimo iš darbo, atostogų suteikimo, premijų išmokėjimo;
- 1.2. darbo sutartis;
- 1.3. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;
- 1.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;
- 1.5. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;
- 1.6. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.;
- 1.7. etatų sąrašai;
- 1.8. kolektyvinė sutartis;
- 1.9. darbo apmokėjimo nuostatai, premijų mokėjimo nuostatai.

2. Vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumas. Darbuotojo ir valstybės tarnautojo vidutinis darbo užmokestis apskaičiuojamas, kai darbuotojui apmokama už kasmetines atostogas, laiką, kai darbuotojas įstatymų numatytais atvejais yra atitraukiamas nuo darbo, kai jam yra išmokama išėtinė išmoka arba kitos teisės aktų nustatytos išmokos. Vidutinio darbo užmokesčio skaičiuojamasis laikotarpis yra 3 paskutiniai kalendoriniai mėnesiai, einantys prieš tą mėnesį, už kurį turi būti mokamas vidutinis darbo užmokestis. Jeigu per paskutinius 12 mėnesių iki vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo datos buvo mokamos premijos, tai tyrimo laikotarpis yra paskutiniai 12 mėn.

Vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumui nustatyti turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 2.1. įsakymai dėl priėmimo į darbą, atleidimo iš darbo, atostogų suteikimo, premijų išmokėjimo;
- 2.2. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;
- 2.3. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;
- 2.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;
- 2.5. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.

3. Neoficialiai išmokėta į „rankas“ darbo užmokesčio suma. Neoficialiai išmokėtas darbo užmokestis nėra atvaizduotas įmonių apskaitoje ir nuo jo neapskaičiuojamas gyventojų pajamų mokestis ir socialinio draudimo įmokos. Tokiais atvejais reikia apskaičiuoti darbo užmokesčio sumą, kuri turėjo būti parodyta apskaitoje ir nuo kurios turėjo būti apskaičiuojami mokesčiai.

Tiriami šie juridinio asmens dokumentai:

- 3.1. įsakymai dėl priėmimo į darbą, atleidimo iš darbo, atostogų suteikimo, premijų išmokėjimo;
- 3.2. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;
- 3.3. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;
- 3.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;
- 3.5. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.
- 3.6. neoficialiai išmokėto darbo užmokesčio žiniaraščiai.

Be to, tyrimui turėtų būti pateikti ir liudytojų apklausos protokolai dėl neoficialaus darbo užmokesčio išmokėjimo. Jeigu liudytojų parodymai teisme skiriasi nuo jų parodymų ikiteisminio tyrimo medžiagoje, tai ekspertui turi būti nurodyta kuriais liudytojų parodymais remtis atliekant tyrimą.

4. Darbo užmokesčio už atostogas apskaičiavimo pagrindumas. Už kiekvienus darbo metus darbuotojui ar valstybės tarnautojui yra suteikiamos atostogos. Kasmetinių atostogų metu laiku jam yra garantuojamas jo vidutinis darbo užmokestis visose darbovietėse. Tad darbo užmokesčio suma už kasmetines atostogas priklauso nuo darbuotojo vidutinio darbo užmokesčio sumos.

Tiriami šie juridinio asmens dokumentai:

- 4.1. įmonės vadovo įsakymai dėl atostogų suteikimo;
- 4.2. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;
- 4.3. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;
- 4.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;

4.5. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.;

4.6. atostoginių apskaičiavimo dokumentai.

5. Kompensacijos dydis už nepanaudotas kasmetines atostogas. Atleidžiant darbuotoją iš darbo, nepanaudotos kasmetinės atostogos jo pageidavimu suteikiamos nukeliant atleidimo datą arba jeigu dėl darbo santykių pabaigos darbuotojui negali būti suteikiamos kasmetinės atostogos ar jis jų nepageidauja, jam išmokama pinigine kompensacija. Kompensacijos dydis nustatomas pagal nepanaudotų kasmetinių atostogų, tenkančių tam darbo laikotarpiui, darbo dienų skaičių ir darbuotojo vidutinio vienos darbo dienos užmokesčio.

Kompensacijos dydžiui už nepanaudotas kasmetines atostogas nustatyti turi būti pateikiami šie dokumentai:

5.1. darbo sutartis;

5.2. įsakymai dėl priėmimo ir atleidimo iš darbo, atostogų skyrimo, premijų mokėjimo;

5.3. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;

5.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;

5.5. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;

5.6. kompensacijos už nepanaudotas kasmetines atostogas apskaičiavimo dokumentai.

6. Išėtinės išmokos apskaičiavimas. Nutraukus darbo sutartį atleistam darbuotojui yra išmokama vidutinio darbo užmokesčio dydžio išėtinė išmoka. Išmokos dydis priklauso nuo Darbo kodekso straipsnio, pagal kurį yra atleidžiamas darbuotojas.

Išėtinės išmokos apskaičiavimui turi būti pateikiami šie dokumentai:

6.1. įmonės vadovo įsakymai dėl priėmimo į darbą, atleidimo iš darbo, atostogų suteikimo, premijų išmokėjimo;

6.2. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;

6.3. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;

6.4. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;

6.5. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.

7. Periodinė ar vienkartinė netekto darbingumo kompensacija. Jeigu buvo nustatyta, kad dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga nukentėjusysis neteko tam tikro procento

darbingumo, jam mokama periodinė arba vienkartinė netekto darbingumo kompensacija. Apskaičiuojant netekto darbingumo kompensaciją jos dydžiui įtakos turi vidutinis darbo užmokestis.

Periodinei ar vienkartinei netekto darbingumo kompensacijai apskaičiuoti turi būti pateikiami šie dokumentai:

- 7.1. darbo laiko apskaitos žiniaraščiai;
- 7.2. darbo užmokesčio apskaičiavimo kortelės;
- 7.3. darbo užmokesčio apskaičiavimo ir išmokėjimo žiniaraščiai arba atsiskaitymo lapeliai;
- 7.4. premijų apskaičiavimo dokumentai už paskutinius 12 mėn.;
- 7.5. pensijos byloje nustatytas draudžiamųjų pajamų koeficientas;
- 7.6. nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga tyrimo aktas;
- 7.7. profesinio darbingumo netekimo pažymėjimas;
- 7.8. invalidumo pažymėjimas.

Klausimų formulavimas ekonominei ekspertizei

Vienas iš atsakingiausių darbų, skiriant ekonominę ekspertizę, yra klausimų formulavimas. Netiksliai suformulavus klausimą, ekspertas ekonomistas gali neteisingai jį suprasti arba atlikti neišsamų ekspertinį tyrimą. Per platus klausimas gali pareikalauti papildomų tyrimų, kurie galutiniam rezultatui nustatyti būna nereikalingi.

Formuluojant klausimus ekonominei ekspertizei, reikia laikytis šių principų:

1. Pateikiamų klausimų sprendimas turi įeiti į atitinkamos ekonominės ekspertizės rūšies sprendžiamų klausimų ratą. Pavyzdžiui, mokesčių apskaičiavimo pagrindumą nustato apskaitos ir finansų ekspertizė, o darbo užmokesčio apskaičiavimo pagrindumą nustato darbo ekonomikos ekspertizė.

2. Atsakymas į klausimą neturėtų reikalauti juridiskai įvertinti nustatytus faktus. Nereikėtų pateikti ekspertui, pavyzdžiui tokio klausimo: “Ar UAB “X” per x – y laikotarpį apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ar aplaidžiai?”, nes atsakymas į tokį klausimą būtų jau ne tik eksperto išvada, bet kartu ir nustatytų duomenų įvertinimas. Geriau formuluoti klausimą taip: “Ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo tvarkoma UAB “X” apskaita per x-y laikotarpį?” Taip pat, nereikėtų klausti: “Kas kaltas dėl apgaulingos, aplaidžios apskaitos vedimo?” ar “Kas atsako už apskaitos vedimą?”, nes tokie klausimai apima teisinės atsakomybės nustatymą, todėl neįeina į eksperto ekonomisto kompetenciją.

3. Klausime turi būti nurodytas konkretus laikotarpis, už kurį reikia ištirti dokumentus (metai, mėnuo). Jeigu tyrimo laikotarpis ilgas ir apima kelis metus ar kelias įmones, tai geriau pagal metus ar įmones pateikti atskirus klausimus. Tai palengvina nustatytų faktų išdėstymą ekspertizės akte ir

supaprastina jo struktūrą. Tokiais ekspertizės aktais yra lengviau naudotis ir juose galima greičiau rasti atsakymą į dominančius klausimus.

4. Klausime turi būti nurodytas subjektas, kurio veikla yra tiriama, t.y. kokios įmonės mokesčių apskaičiavimo pagrįstumą reikia tirti; kokioje įmonėje, pas kokį materialiai atsakingą asmenį, kokių materialinių vertybių reikalinga atlikti tyrimą; kokios įmonės, kokių darbuotojų darbo užmokestį reikalinga apskaičiuoti; kokio banko išduotų paskolų pagrįstumą reikia nustatyti.

5. Klausimas turi būti konkretus ir liesti tik tas aplinkybes, kurios reikalingos bylai iširti. Nereikia pamiršti, kad šios ekspertizė--s reikalauja daug darbo. Nepagrįstas klausimo išplėtimas gali be reikalo padidinti darbų apimtį atliekant ekspertinį tyrimą ir kartu pailginti ekspertizės terminą. Pavyzdžiui, apskaitos ir finansų ekspertizei buvo pateiktas klausimas: “Ar UAB “X” teisingai apskaičiavo ir sumokėjo mokesčius per x-y laikotarpį?”. Tokia klausimo formuluotė nėra tiksli, kadangi nėra nurodyta, kokių mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo teisingumą reikalinga iširti. Pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (2004-04-13 Nr.IX-2112 su pakeitimais) 13 str. yra administruojami 28 mokesčiai – pridėtinės vertės mokestis, akcizai, nekilnojamo turto mokestis ir t.t. Tad, klausime turėtų būti konkrečiai nurodyta, kokių mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo teisingumą turi nustatyti ekspertas.

Pateikiame pavyzdines formuluotes klausimų, kurių reikėtų laikytis pateikiant klausimus ekonominei ekspertizei:

Apskaitos ir finansų ekspertizei

1. Ar UAB “S...” buvo materialinių vertybių ir piniginių lėšų trūkumas (perteklius) už laikotarpį nuo ... iki ...? 2. Ar UAB “S...” buvo slepiamas materialinių vertybių ir piniginių lėšų trūkumas, panaudojant apskaitos dokumentus?

3. Ar UAB “S...” laikantis galiojančių norminių aktų reikalavimų buvo vykdomas materialinių vertybių ir piniginių lėšų pajamavimas ir nurašymas per laikotarpį nuo... iki ...?

4. Ar iš UAB “M...” banko sąskaitos laikotarpiu nuo ...iki ... išimti pinigai buvo užpajamuoti UAB “M...” kasoje?

5. Ar laikotarpiu nuo ... iki ... išmokėtiems iš kasos 35.312 Lt yra pateisinamieji dokumentai?

6. Ar dėl nepagrįstai nurašytų piniginių lėšų, materialinių vertybių (dėl materialinių vertybių ir piniginių lėšų trūkumų nustatymo) laikotarpiu nuo... iki ... UAB „S...” buvo padaryta turtinė žala? Jei taip, tai kokio dydžio?

7. Ar atsižvelgiant į statybos eksperto išvadą apie faktiškai atliktus darbus ir panaudotas medžiagas buvo padaryta žala bendrovei dėl neatliktų darbų apmokėjimo ir nepagrįsto medžiagų nurašymo laikotarpiu nuo ... iki ...?

8. Ar laikotarpiu nuo ... iki ... VŠĮ „L...“ ilgalaikis ir trumpalaikis turtas buvo pajamuojamas ir nurašomas laikantis norminių aktų reikalavimų? Jeigu ne, tai dėl ko buvo padaryta žala VŠĮ ir kokia?

9. Ar teisingai ir pagrįstai UAB „K...“ balanse yra apskaitomos UAB „A...“, UAB „B...“, UAB „C...“ akcijos?

10. Ar UAB „K...“ turėjo parengti konsoliduotas finansines ataskaitas?

12. Ar teisingai valstybinė įmonė „K...“ nustatė akcinio ir valstybinio kapitalo dydžius?

13. Ar mažinant UAB „P...“ įstatinį kapitalą buvo padaryta Akcinių bendrovių įstatyme numatyti privalomi atskaitymai į rezervo ir kitus fondus?

14. Ar teisingai ir pagrįstai UAB „X...“ balanse parodytas bendrovės akcinis kapitalas?

15. Ar laikantis norminių aktų reikalavimų buvo vedama akcijų apskaita?

16. Ar atitinka UAB „X...“ balanse nurodyti akcinio kapitalo duomenys buhalterinės apskaitos duomenis?

17. Ar pertvarkant valstybės (savivaldybės) įmonę į akcinę bendrovę teisingai nustatytas akcinio kapitalo dydis? Jeigu ne, kokių norminių aktų nesilaikyta?

18. Koks akcijų kiekis atiteko savivaldybei, pertvarkius savivaldybės įmonę į akcinę bendrovę, kokia nustatyta akcijų vertė? Ar savivaldybei priklausančios akcijos apskaitomos laikantis norminių aktų reikalavimų?

19. Ar AB "S.." buvo moki 20XX-01-01?

20. Kokio dydžio pajamų ir bendrojo pelno dalies per laikotarpį nuo ... iki ... negavo UAB "M..", atsižvelgiant į Konkurencijos tarybos nutarimą?

21. Kaip turėjo būti apskaičiuotas (nustatytas) atskyrimo būdu steigiamai AB "S.." perduodamas nepaskirstytas pelnas (nuostolis)?

22. Ar UAB "..." buvo moki sprendimo sumažinti jos įstatinį kapitalą priėmimo dieną, t.y. 20XX m. sausio 4 d.?

23. Ar mažinant UAB "M.." įstatinį kapitalą buvo padaryti Akcinių bendrovių įstatyme numatyti privalomi atskaitymai į rezervo ir į kitus fondus?

24. Ar UAB "M.." įstatinio kapitalo sumažinimas 20XX metais sumažino bendrovės mokumą ir galimybę atsiskaityti su ieškovu ir kitais kreditoriais?

25. Kokį ir kokios vertės turtą 20XX-20YY metais UAB "M.." priėmė iš UAB "K..", ar to turto perdavimas sumažino UAB "M.." mokumą ir galimybę atsiskaičiuoti su ieškovu ir kitais kreditoriais?

26. Ar vadovaujantis PVM įstatymo 71 str. 6 d. UAB "M.." privalėjo sumokėti į biudžetą apskaičiuotą pardavimo PVM?

27. Ar laikotarpiu nuo 20XX-01-01 iki 20YY-01-30 įmonė teisingai apskaičiavo, deklaravo ir sumokėjo PVM? Jei ne, tai kiek nedeklaravo ir nesumokėjo?

28. Ar UAB "S" patyrė turtinę žalą dėl UAB „M“ sutartinių įsipareigojimo nevykdymo? Jeigu taip, tai koks yra žalos dydis?

29. Ar 20XX m. gegužės, birželio, liepos mėn. R.M. ir jo partnerių TŪB "T.." išrašydavo klientams PVM sąskaitas-faktūras už parduotą kurą be antkainio?

30. Kokio dydžio antkainį užsidėdavo UAB „X..“ parduodamas kurą?

31. Ar yra atsakovo UAB A“ įsiskolinimas ieškovui AB „B..“ pagal 20XX-07-01 sutartį Nr. 114-1-100 20YY m. gruodžio 15 d. Jeigu yra, tai kokio dydžio?

32. Kokį vidutinį pelną būtų gavusi UAB "A..", jei nuo 20XX-03-30... iki 20XX-11-13... atsakovo UAB "A.." parduotuvė "P.." būtų pirkusi UAB "B.." produkciją iš UAB "C.."?

3. Ar teisingai UAB „A..“ 20XX m. yra apskaičiuoti ir sumokėti pelno ir pridėtinės vertės mokesčiai į valstybės biudžetą? Ar teisingai yra sudarytos UAB „A..“ finansinės ataskaitos?

34. Ar UAB „A..“ PVM deklaracijose nurodyti duomenys yra teisingi?

35. Ar realizuojant naftos produktus pagal 20XX-11-29 sutarties kainų formules ir tiekimo pagrindus galėjo būti gautas pelnas? Jeigu ne, tai dėl kokių priežasčių?

Bankininkystės ekspertizei

1. Ar AB bankas „A.B.C“ laikėsi norminių aktų reikalavimų, suteikiant paskolą UAB „C.H.“? Jeigu ne, tai kokių reikalavimų nebuvo laikomasi?

2. Ar AB bankas „A.B.C.“ išdavė paskolą fiziniam asmeniui V.V. pagal kredito sutartį Nr... laikantis norminių aktų reikalavimų? Jeigu ne, tai kokių norminių aktų reikalavimų nesilaikyta?

3. Ar teisingai priskaičiuotos palūkanos už laikotarpį nuo iki pagal kredito sutartį Nr....?

4. Ar UAB „C.H.“ pagal paskirtį panaudojo iš AB banko „A.B.C.“ gautą paskolą ?

5. Ar pagrįstai paskola, išduota UAB „C.H.“, priskirta trečiai rizikos grupei?

6. Ar AB bankas „A.B.C.“ 2008 metais sudarė privalomus rezervus ir atidėjimus veiklos rizikai sumažinti?

7. Ar AB bankas „A.B.C.“ 2008 metais vykdė kapitalo pakankamumo reikalavimą?

8. Ar AB bankas „A.B.C.“ 2008 m. gruodžio 31 d. buvo likvidus?

9. Ar AB bankas „A.B.C.“ tvarkė apskaitą laikantis norminių aktų reikalavimų? Jeigu ne, tai kokių norminių aktų reikalavimų nebuvo laikomasi?

10. Ar AB banko „A.B.C.“ balansinė ataskaita sudaryta remiantis buhalterinių registru duomenimis? Jeigu ne, tai kokie yra skirtumai?

11. Ar laikantis norminių aktų reikalavimų AB bankas „A.B.C.“ vykdė piniginių lėšų pervedimą ir nurašymą iš kliento UAB „C.H.“ sąskaitos? Jeigu ne, tai kokių norminių aktų nebuvo laikomasi?

12. Ar AB bankas „A.B.C.“ nurašė mokesčius už savo paslaugas pagal ... sutartyse numatytus įkainius? Jeigu ne, tai kiek daugiau (mažiau) piniginių lėšų buvo nurašyta?

Darbo ekonomikos ekspertizei

1. Kokia darbo užmokesčio suma buvo apskaičiuota ir išmokėta A.B. per 20XX m. sausio – lapkričio mėn. laikotarpį?

2. Ar pagrįstai 20XX m. kovo mėn. buvo išmokėtas deponuotas atlyginimas įmonės “X” darbuotojams, jei ne, tai kam ir kiek išmokėta nepagrįstai?

3. Koks buvo A.J. vidutinis darbo užmokestis jo atleidimo iš darbo dieną /20XX-05-22/?

4. Koks darbo užmokestis turėjo būti apskaičiuotas žemiau nurodytiems įmonės “X” darbuotojams, jeigu jiems per 20XX m. gegužės-birželio mėn. laikotarpį buvo išmokėtas neapskaitytas įmonės apskaitoje darbo užmokestis:

J.J. 20XX m. gegužės mėn. – 300,00 Lt, birželio mėn. – 500,00 Lt;

P.P. 20XX m. gegužės mėn. – 400,00 Lt, birželio mėn. – 700,00 Lt.

5. Ar teisingai V.P. buvo apskaičiuota ir išmokėta senatvės pensija už 20XX – 20YY m. laikotarpį?

Metodines rekomendacijas parengė:

Ekonominių ekspertizių skyriaus vedėja Audrona Spiečiūtė

Ekonominių ekspertizių skyriaus vyriausieji ekspertai: Marius Barkauskas, Jurijus Vinikovas, Tatjana Zeniakina, Malgožata Kuncevič.